

Procedura zwalczania i monitorowania pryszczycy u zwierząt dzikich z gatunków wrażliwych oraz zwierząt z gatunków wrażliwych utrzymywanych w ośrodkach odizolowanych.

1. Cel i zakres procedury.

Celem niniejszego dokumentu jest określenie zasad zwalczania pryszczycy u zwierząt dzikich z gatunków wrażliwych oraz ustanowienie zasad monitoringu u gatunków wrażliwych. Procedura ta ma zastosowanie w przypadku wystąpienia podejrzenia ogniska choroby zakaźnej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz w krajach sąsiadujących. Dokument określa gatunki wrażliwe, współpracę służb oraz funkcjonowanie ośrodków odizolowanych.

2. Podstawy prawne:

- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/429 z dnia 9 marca 2016 r. w sprawie przenośnych chorób zwierząt oraz zmieniające i uchylające niektóre akty w dziedzinie zdrowia zwierząt;
- rozporządzenie Delegowane Komisji (UE) 2020/687 z dnia 17 grudnia 2019 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/429 w odniesieniu do przepisów dotyczących zapobiegania niektórym chorobom umieszczonym w wykazie oraz ich zwalczania;
- ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt;
- rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 10 lutego 2006 r. w sprawie szczegółowego sposobu i trybu zwalczania pryszczycy;
- ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie;
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody;
- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009 z dnia 21 października 2009 r. określające przepisy sanitarne dotyczące produktów ubocznych pochodzenia zwierzęcego, nieprzeznaczonych do spożycia przez ludzi, i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1774/2002;
- rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 lipca 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji związanej ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt.

3. Gatunki wrażliwe i epidemiologia pryszczycy.

Za gatunki wrażliwe objęte zwalczaniem choroby oraz monitoringiem uznaje się wśród zwierząt dzikich - parzystokopytne zwierzęta z rodziny jeleniowatych (sarny, jelenie, daniela, łosie, muflony, żubry) oraz dziki. Jednak w naturze stwierdzenie pryszczycy u zwierząt dzikich w Europie potwierdzono u dzików, żubrów oraz wyłącznie na podstawie objawów klinicznych lub eksperymentalnie zainfekowanych, jeleni, danieli czy saren. Uznaje się, że pryszczycy u dzikich zwierząt nie stanowi istotnego zagrożenia dla tych populacji.

Transmisja wirusa pryszczycy odbywa się poprzez bezpośredni kontakt zakażonych zwierząt z osobnikami wrażliwymi i inhalacją wirusa znajdującego się w aerozolu powietrza lub po zjedzeniu skażonych wirusem tkanek. Zainfekowane zwierzęta wydają olbrzymie ilości wirusa w płynie pęcherzowym oraz wydzielinach, jak mleko oraz wydalinach, np. odchody. Wirus w wydychanym przez chore zwierzę powietrzu może zawierać miliony cząstek materiału zakaźnego, najwięcej w przypadku dzików, mniej innych gatunków wrażliwych.

Patogeneza u jeleniowatych, zakażonych eksperymentalnie wykazuje podobieństwa do tej obserwowanej u owiec i kóz. Jeleń szlachetny tylko okazjonalnie może być długotrwałym nosicielem w przeciwieństwie do danieli, gdzie obserwowano obecność wirusów pryszczycy w gardłach w kilka miesięcy po zakażeniu.

Zwłoki dzików stanowią mogą długotrwały rezerwuariusz wirusa. Sarny najczęściej nie są nosicielami wirusa pryszczycy. Sarny, żubry i dziki natomiast wykazują częściej typowe objawy pryszczycy, takie jak gorączka, ślinotok, pęcherze na dziąsłach i języku, w szparze międzyczarnej, niekiedy zejście śmiertelne, zwłaszcza u młodych osobników. Należy zauważyć, że ze względu na umaszczenie oraz pigmentację skóry u zwierząt dzikich, obserwacja objawów klinicznych w postaci zmian skórnych, może być często utrudniona przyżyciowo.

4. Podejrzenie wystąpienia pryszczycy.

- Podejrzenie wystąpienia pryszczycy u zwierząt dzikich zgłasza się do właściwego miejscowo Powiatowego Lekarza Weterynarii (PLW).
- PLW lub wyznaczony przez niego urzędowy lekarz weterynarii przeprowadza dochodzenie epizootyczne, w tym:
 - przeprowadza badanie sekcyjne zwierząt,
 - pobiera próbki do badań laboratoryjnych.
- PLW lub wyznaczony przez niego urzędowy lekarz weterynarii nakazuje oczyszczenie i dezynfekcję miejsca, sprzętu lub innych rzeczy, które mogły mieć kontakt z wirusami pryszczycy.

5. Zwalczanie pryszczycy u zwierząt dzikich.

- Po stwierdzeniu ogniska pryszczycy u dzikich zwierząt, Główny Lekarz Weterynarii poleca właściwemu miejscowo (lub właściwym) Wojewódzkiemu Lekarzowi Weterynarii (WLW) wdrożenie:
 - monitorowania sytuacji epidemiologicznej choroby, w tym u zwierząt dzikich oraz u zwierząt utrzymywanych,
 - określenie obszaru zapowietrzonego (strefy objętej zakażeniem) uwzględniającego populację zwierząt wrażliwych; bariery i ukształtowanie geograficzne i czynniki ryzyka szerzenia się choroby (jak np. warunki pogodowe panujące w okresie monitorowania (21 dni)),
 - zakazanie lub ograniczenie polowań,
 - zakazanie dokarmiania zwierząt, za wyjątkiem ich celowego nęcenia w celu łatwiejszego odstrzału sanitarnego lub polowania indywidualnego po spełnieniu wymagań bioasekuracji,
 - zakazanie lub ograniczenie wstępu osób lub wjazdu pojazdów do obszaru zapowietrzonego,
 - zakazanie wykonywania przemieszczania zwierząt dzikich i ich produktów,
 - zakazanie lub ograniczenie określonych aktywności w tym rekreacyjnej czy ekonomicznej (uprawy, nasadzenia, organizacja wydarzeń z udziałem ludzi i zwierząt) w obszarze zapowietrzonym,
 - określenie zasad bioasekuracji przy wjeździe i wyjeździe lub wejściu i wyjściu do środowiska bytowania zwierząt dzikich w wyznaczonym obszarze zapowietrzonym,
 - nakazanie odstrzału sanitarnego określonych gatunków zwierząt dzikich,
 - nakazanie poszukiwań zwłok zwierząt wrażliwych i ich utylizację,
 - nakaz wdrożenia monitorowania obecności wirusa pryszczycy w środowisku zwierząt dzikich,
 - egzekwowanie zakazów, nakazów i ograniczeń dotyczących chowu i hodowli zwierząt gospodarskich w obszarze zapowietrzonym,
 - jeśli możliwe to ponowna inwentaryzacja zwierząt gatunków wrażliwych przy pomocy nieinwazyjnych technik dronowych lub fotopułapek,
 - wszelkie czynności mogące płoszyć zwierzęta, powodując ich nadmierne przemieszczanie, muszą być zakazane.

6. Monitorowanie pryszczycy u zwierząt dzikich.

- Próbkę do badań są pobierane przez Powiatowego Lekarza Weterynarii lub wyznaczonych urzędowych lekarzy weterynarii, doraźnie przez inny przeszkolony personel.
- **Badane zwierzęta:** W ramach monitoringu bada się wszystkie zwierzęta z gatunków wrażliwych na obszarze zagrożenia pryszczycą: padłe, odstrzelone oraz po wypadkach komunikacyjnych.
- **Za obszar zapowietrzony (strefa objęta zakażeniem)** uznaje się obszar w promieniu min. 10 km od ogniska choroby.
- Monitoring stanu zdrowia zwierząt należy prowadzić w obszarze do 60 km od obszaru zapowietrzonego (np. w granicach administracyjnych powiatu i powiatów przyległych albo na terenie obwodu łowieckiego i obwodów przyległych).
- **Współpraca organów:** zwalczanie i monitoring jest realizowany we współpracy z Polskim Związkiem Łowieckim oraz służbami Lasów Państwowych, Straży Łowieckiej, Straży Granicznej, Straży Rybackiej itd.
- **Finansowanie:** rezerwa budżetu państwa z rozdziału 85, poz. 12.
- **Realizacja:** w celu realizacji monitoringu pobiera się próbki krwi od zwierząt z gatunków wrażliwych lub próbki zmienionych chorobowo tkanek (szczególnie płyn zawarty w pęcherzach. Pobrać można także wymaz z jamy gębowej i gardła. oraz fragmenty tkanek ze świeżych zwłok zwierząt (węzły chłonne, nerka, śledziona, serce, tarczyca, nadnercza). Tusze zwierząt odstrzelonych/zwłoki zwierząt padłych poddane próbkobraniu znakuje się plombą zawierającą: kod województwa, kod powiatu, kolejny numer oraz, jeżeli jest to możliwe, numer obwodu łowieckiego. Myśliwi, pracownicy Służby Leśnej i funkcjonariusze Straży Łowieckiej, innych służb działających w terenie oraz osoby mające kontakt z martwymi dzikami mają obowiązek zgłaszania organom Inspekcji Weterynaryjnej faktu odstrzału lub znalezienia zwłok zwierząt parzystokopytnych.
- Do uzyskania wyniku badania laboratoryjnego, tusze odstrzelonych zwierząt przetrzymuje się w chłodni będącej pod nadzorem właściwego terytorialnie Powiatowego Lekarza Weterynarii lub wynajętych chłodni punktów skupu dziczyzny ze strefy objętej zakażeniem. Chłodnia, w której przetrzymywane są zwłoki zwierząt podejrzanych o zakażenie wirusem pryszczycy, nie mogą być wykorzystywane do przetrzymywania tusz dzików, oczekujących na wynik badania w kierunku ASF. Zwłoki zwierząt padłych umieszcza się w zakładzie pośrednim (w myśl rozporządzenia o produktach ubocznych pochodzenia zwierzęcego) pod nadzorem właściwego terytorialnie Powiatowego Lekarza Weterynarii.
- **Dokumentacja:** zgodna z załącznikiem nr 6 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 4 lipca 2017 r. w sprawie sposobu prowadzenia dokumentacji związanej ze zwalczaniem chorób zakaźnych zwierząt.
- Zestawienia przeprowadzanych działań dotyczących zwalczania i monitorowania.

7. Plan zwalczania:

- Wojewódzki Lekarz Weterynarii przedstawia Głównemu Lekarzowi Weterynarii w terminie nie dłuższym niż 3 dni od potwierdzenia zakażenia projekt planu zwalczania pryszczycy u dzikich zwierząt. Plan powinien uwzględniać co najmniej zapisy zawarte w pkt 5.
- Główny Lekarz Weterynarii po uzyskaniu opinii Rady Sanitarnej – Epizootycznej niezwłocznie zatwierdza plan zwalczania pryszczycy przedłożony przez Wojewódzkiego Lekarza Weterynarii.
- Plan zwalczania choroby wprowadza się poprzez wydanie aktu prawa miejscowego – rozporządzenia właściwego terytorialnie PLW lub wojewody.
- Obszar zwalczania choroby u zwierząt dzikich: obszar powinien mieć zasięg nie mniejszy niż promień 10 km. **Dokonyje się znaczącego rozrzedzenia populacji** zwierząt dzikich z

gatunków wrażliwych w promieniu 10 km od miejsca stwierdzenia ogniska pryszczycy, poprzez „cichy” odstrzał sanitarny, bez płoszenia zwierząt, najlepiej przy użyciu broni z tłumikiem. Działania związane z gatunkami chronionymi muszą być konsultowane wcześniej dyżurnym Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska (infolinia całodobowa).

- O stwierdzeniu choroby i wprowadzonych środkach zwalczania właściwi terytorialnie PLW i WLW natychmiast informują podmioty utrzymujące zwierzęta wrażliwe na pryszczycę, lekarzy weterynarii prywatnej praktyki, myśliwych, inne odpowiednie instytucje, których aktywność prowadzona jest w środowisku zwierząt dzikich oraz inne osoby fizyczne lub prawne.

Eliminacja:

- kontrola i rozrzedzenie populacji zwierząt odbywa zgodnie z ustawą prawo łowieckie oraz ustawą o ochronie zdrowia zwierząt, odstrzał należy przeprowadzać od zewnętrznych granic obszaru do bezpiecznej odległości od środka ogniska choroby codziennie, od momentu stwierdzenia ogniska choroby, nie krócej niż podwójny okres monitorowania, czyli 42 dni od ostatniego wyniku dodatniego stwierdzonego w obszarze.
- **Współpraca organów:** odstrzał gatunków chronionych prawnie odbywa się po zgłoszeniu do Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska i we współpracy z Polskim Związkiem Łowieckim oraz Wojskiem Rzeczypospolitej Polskiej.
- **Postępowanie ze zwłokami zwierząt:** miejsce operacji oraz sprzęt powinny zostać poddane dezynfekcji bieżącej, a zwłoki zwierząt unieszkodliwiane zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1069/2009.

8. Zwalczanie pryszczycy w ośrodkach odizolowanych.

- **Izolacja zwierząt:** W przypadku wystąpienia pryszczycy na terenie Rzeczypospolitej Polskiej właściwi terytorialnie Powiatowi Lekarze Weterynarii mogą zdecydować o możliwości zamknięcia ośrodków odizolowanych utrzymujących gatunki wrażliwe dla osób postronnych,
- **Obserwacja zwierząt z gatunków wrażliwych:** Podczas izolacji zwierząt, zwierzęta poddaje się badaniom klinicznym w celu wykluczenia wystąpienia objawów chorobowych co najmniej raz na 7 dni. Badania kliniczne prowadzi się do czasu ustabilizowania sytuacji epizootycznej, z uwzględnieniem czasu inkubacji choroby.
- **Szczepienia ochronne:** Dopuszcza się możliwość szczepień ochronnych zwierząt z gatunków wrażliwych po wyrażeniu opinii Rady Sanitarno- Epizootycznej oraz GLW.

9. Główny Lekarz Weterynarii okresowo ocenia skuteczność przyjętych środków, nie rzadziej niż raz na 30 dni.

10. Długość trwania środków.

Plan zwalczania pryszczycy kontynuowany jest dopóki informacje epidemiologiczne nie wskażą, że dana populacja dzikich zwierząt nie stwarza już ryzyka rozprzestrzeniania się choroby, a sytuacja epidemiologiczna nie zostanie pozytywnie oceniona przez Radę Sanitarno- Epizootyczną. Środki obowiązują do czasu uchylecia aktu prawa miejscowego – rozporządzenia właściwego terytorialnie PLW lub wojewody, o którym mowa w pkt 7.